

CZU 321.64(478):314

**IMPACTUL TOTALITARISMULUI SOVIETIC ASUPRA PROCESELOR
DEMOGRAFICE DIN RSS MOLDOVENEASCĂ**

Lidia PĂDUREAC, *dr., conf. univ.*
Facultatea de Drept și Științe Sociale,
Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți

Abstract: *The impact of Soviet totalitarianism on the demographic processes in the Moldovan SSR: The establishment of Soviet power in Bessarabia negatively influenced the demographic*

processes in this region. Deportations, organized hunger and repression have reduced the number of the native population and increased the number of ethnic minority groups. The imposition of the common communist ideology with denationalization and anti-confessional policies had long-term effects on the Bessarabian population.

Keywords: *demography, deportation, famine, repression.*

Europa secolului XX s-a confruntat cu multiple fenomene care au influențat istoria omenirii. Incapacitatea diplomației și a clasei politice de a face față conflagrației mondiale a determinat geneza și, ulterior, consolidarea regimurilor totalitare, fapt care a generat imense pagube de ordin uman, moral și material. Mutilarea teritorială a României în mod inevitabil s-a răsfrânt aspra destinului oamenilor care, fără a fi întrebați / consultați, s-au pomenit forțat într-o nouă realitate politico-ideologică.

Scopul acestei cercetări este de a analiza impactul totalitarismului sovietic asupra proceselor demografice din RSS Moldovenească prin prisma trăsăturilor specifice ale regimului comunist și a transformărilor din mediul urban și rural pe care le-a provocat.

Totalitarismul ca regim politic este definit în multiple variante, caracteristicile de bază rămânând aceleași: monopolizarea puterii de către o persoană sau un grup de persoane; organizarea politică a societății este în forma partidului-stat; impunerea unei ideologii oficiale; promovarea cultului personalității; încorsetarea drepturilor și libertăților personale; impunerea colectivismului; folosirea teroarei pentru lichidarea potențialei rezistențe; impunerea controlului absolut al statului asupra vieții personale a oamenilor. Unul din principalele obiective ale unui sistem totalitar este pregătirea fiecărui individ pentru a deveni atât victimă, cât și călău [13, p. 30]. „Pentru a dobândi capacitatea de a juca deopotrivă rolul de călău și de victimă, individul societății totalitare este supus unui proces de îndoctrinare ideologică” [4, p. 47], fiind transformat în instrument obedient al partidului-stat.

Prima țară în care s-au pus bazele totalitarismului la nivel oficial a fost Rusia. În urma loviturii de stat din octombrie 1917, Lenin a instituit un regim represiv. „Contribuția cea mai importantă la edificarea în Uniunea Sovietică a societății totalitare aparține, indiscutabil, lui V. I. Lenin. Prin concentrarea întregii puteri în mâinile unei singure persoane, ca și prin elogiul său adus violenței, Lenin a pus pe picioare elementele unui sistem represiv, în cadrul căruia succesorul său, I. V. Stalin, se va manifesta ca cel mai fidel și strălucit leninist” [10, p. 37]. În anii '20, în Rusia, au fost supuși represiunii circa 9 ml de oameni. „Deja după 1928 Stalin îndepărtase de pe scena politică toți rivalii potențial, ajungând să dețină puterea absolută în Uniunea Sovietică. De pe aceste poziții, anunță revizuirea capitală a ideologiei comuniste. Lăsând doctrina „socialismului într-o singură țară”, el împinge astfel la periferia preocupărilor vechiul țel, cel al revoluției mondiale, și pune accentul pe consolidarea URSS ca bastion al socialismului” [10, p. 37]. Prin Marea teroare din 1937-1938 au fost arestați circa 9 ml de oameni, dintre care un milion a fost executat. Politica de subordonare a populației a fost însoțită și de acțiuni proiectate privind deznaționalizarea popoarelor, au fost lichidate mai multe etnii. În 1926 numărul total al naționalităților, grupurilor etnice și al populațiilor de tot felul se ridica la 195, iar la destrămarea Uniunii Sovietice numărul acestora s-a redus la circa o sută, restul fiind absorbite în națiunea rusă sau alte grupuri etnice mai numeroase [6].

Trecerea timpului nu a neutralizat amenințarea din partea totalitarismului. Apariția curenților neo-staliniste, neo-fasciste se face tot mai prezentă și mai periculoasă în debutul secolului al XXI-lea, întrucât „totalitarismul provoacă perversiunea conceptului de Lege” [13, p. 30] și creează iluzia unei societăți stabile care pretinde că ar putea să asigure progresul.

Totalitarismul sovietic din geneză devine periculos pentru spațiul românesc, fiind instituit chiar în nemijlocita sa vecinătate geografică. După protocolul adițional secret din 1939⁴ a început

⁴ La 23 august 1939 Uniunea Sovietică și Germania nazistă au încheiat acordul de neagresiune pe un termen de 10 ani. Concomitent ministrul de externe german Joachim von Ribbentrop și ministrul de

extinderea spre vest a sovietelor. Impunerea și consolidarea noului regim în Basarabia a avut multiple consecințe, inclusiv de ordin demografic. Procesele demografice din RSS Moldovenească au fost în continuă schimbare sub influența regimului comunist, însă cele mai importante turbulențe au avut loc în timpul anexării Basarabiei (1940); strămutării etnicilor germani (1941); primului val masiv de deportări (1941); restabilirii puterii sovietice (1944); foametei provocate de acțiunile / inacțiunile puterii sovietice (1946-1947); celui de-al doilea val de deportări (1949); celui de-al treilea val de deportări (1951).

Anexarea Basarabiei. În anul unirii cu România, numărul total al populației Basarabiei era de 2.642000 locuitori, dintre care 2274000 sau circa 85% constituia populația rurală a provinciei și 368000 sau 15%, cea urbană. Din populația urbană moldoveni erau 98000, ruși 30000, ucraineni 29.000, lipoveni și cazaci 18000, evrei 129.000, bulgari, găgăuzi 23.000, alte naționalități 41.000 [9, p.148]. Erau 12 orașe: Chișinău, Akerman, Bender, Bălți, Ismail, Orhei, Soroca și Hotin. În 1922 se mai adăugase două comune urbane: Leova în jud. Cahul și Vâlcov în jud. Ismail [9, p. 162].

Intervenția sovietică din 1940 și ocuparea Basarabiei, nordului Bucovinei și a ținutului Herța⁵ a fost urmată de crearea RSS Moldovenești⁶. Deși propaganda comunistă promitea crearea unei republici sovietice pentru toți moldovenii (cei din RASSM și cei din noile teritorii anexate), în realitate a avut loc o nouă ciopârțire teritorială: nordul cu partea muntoasă și sudul cu ieșirea la Marea Neagră fiind incluse în componența RSS Ucrainene. În componența RSS Moldovenești în timpul constituirii ei au fost incluse: doar 6 județe (din 10) ale Basarabiei cu 64 de raioane, doar 6 raioane ale fostei RASSM (din 14), 4 orașe au devenit de subordonare republicană directă, mai erau orașe de subordonare raională și 9 așezări de tip orășenesc [11, p.47]. Orașele Bălți, Bender, Chișinău, Tiraspol au fost separate ca entități administrativ-economice de sine stătătoare. Administrația era formată din persoane aduse din Rusia sau din Ucraina, sau din stânga Nistrului. „Decretul Prezidiului Sovietului Suprem al URSSM din 4 noiembrie 1940 „Cu privire la stabilirea graniței între RSS Ucraineană” a dat o totală satisfacție pretențiilor teritoriale ale Ucrainei, oficializând spargerea integrității Basarabiei. Ca urmare, în componența Moldovei sovietice a rămas o suprafață de numai 33,7 mii km² față de 44,4 mii km² pe care a avut-o în perioada interbelică și o populație de 2.467700 locuitori față de 3.700000 cât i s-a promis inițial” [9, p. 347].

Aceste mutilări teritoriale ale spațiului românesc au fost însoțite și de mișcări (forțate) masive ale populației. Mulți basarabeni doreau să treacă în partea dreaptă a Prutului împreună cu armata și administrația, în pofida propagandei comuniste care încerca să denigreze imaginea României și să prezinte Uniunea Sovietică din cea mai bună perspectivă [Mai detaliat vezi: 15, pp. 51-60]. Oficialitățile sovietice au permis oamenilor să se înscrie în liste pentru a pleca în România, mințind că vor respecta această alegere. Documentele timpului adeveresc faptul că „Persoanele care doreau să se repatrieze au fost șicanate, purtate din loc în loc, în scopul de a renunța la această idee, bunurile lor mobile și imobile erau confiscate, unii erau obligați să semneze declarații că după sosirea în România vor activa în favoarea Serviciului de Spionaj sovietic, părinții lor fiind oprți ca ostateci. Multora li se propunea să rămână pe loc, promițându-li-se funcții înalte în administrația sovietică” [8, p. 387]. Bulversați de ceea ce li se întâmpla, fiind în prizonieratul a diferitor știri necontrolate, oamenii urmau să-și asume decizia acțiunilor de mai departe. Din mărturiile lui Banaga Eugen: „În 1940 am terminat școala eminent.

externe al URSS, șeful guvernului, Viaceslav Molotov în prezența lui Iosif Stalin au semnat un protocol adițional secret prin care Uniunea Sovietică își garanta anexarea țărilor Baltice și a unei părți din Finlanda, unei părți din Polonia, precum și a Basarabiei. Protocolul secret a fost supranumit „Ribbentrop-Molotov”, deși reprezintă o înțelegere oficială dintre Hitler și Stalin.

⁵ În pofida faptului că protocolul adițional secret soviet-nazist din 1939 prevedea anexarea Basarabiei, Uniunea Sovietică, în urma ultimatumului din 28 iunie 1940 a anexat Basarabia, Bucovina de Nord și ținutul Herța.

⁶ Începând cu 28 iunie 1940 timp de 4 zile administrația și armata României trebuiau să se retragă din Basarabia. La 2 august 1940 prin decretul lui Iosif Stalin a fost creată RSS Moldovenească.

Numai am terminat și, cum zice basarabeianul: „Hop, că vin și rușii!” În 1940, la sfârșitul lunii iunie, trece șeful de post prin sat și-i spune mamei că ei se refugiază în România: „Ne-au pus condiții rușii, noi plecăm...” [3, p. 59]. Fiecare familie își are istoria deciziei de a părăsi casa și a deveni „refugiați” în propria țară. Natalia Rusu mărturisește: „Ni se spunea „refugiați”. Deși Țara ne-a primit și ocrotit ca pe fii săi, noi aveam un statut al nostru. Am fost repartizați într-un sat germanic din Banat. Nemții, oameni cu gospodării cuprinse, ne întrebau nedumeriți cum ne-am putut lepăda agoniseala și am plecat în necunoscut. Oare am avut ceva acolo, acasă?! [19, p. 199]” Au luat un minim din cele agonisite și au trecut Prutul fără a ști cum vor fi primiți și unde vor locui mai departe. Trecerea noului hotar a fost însoțită de multiple nedreptăți, inclusiv confiscări de avere aplicate la punctele sovietice de control” [8, pp. 387-857].

În ședința din 2 septembrie, generalul A. Aldea (reprezenta partea României) confirma că persoanele care au dorit să se evacueze din România în URSS au fost trimise aproape toate, în timp ce evacuarea din URSS în România decurgea foarte lent... Șeful delegației sovietice nu a fost însă de acord cu aceste relatări, afirmând că evacuarea din URSS în România se desfășoară conform planului stabilit, care fusese comunicat delegației române. La 19 octombrie, generalul D. Kozlov informa că evacuarea supușilor români din Basarabia și din Nordul Bucovinei se terminase la 27 septembrie 1940 și că au fost evacuați în România, în total, 13750 de persoane, în loc de 9735. [20, p. XXXIX].

„În total, prin comisia de la Odesa s-a obținut repatrierea efectivă sau angajamentul formal de repatriere a 21000 persoane. Până la sfârșitul lunii noiembrie 1940, URSS nu a efectuat repatrierile promise, dimpotrivă a desființat comisiile de repatriere de la Cernăuți și Ungheni, deși delegații români în comisia de la Odesa au cerut, prin telegramele nr. 1088, din 16 noiembrie, și nr. 1099, din 19 noiembrie 1940, reluarea operațiunilor de repatriere și de repatriere urgentă a unui anumit număr de persoane” [20, p. XLI].

Potrivit diferitor date, cifra refugiaților basarabeni variază între 80 și 100 de mii: istoricul emigrant român George Ciorănescu considera că în 1940-1941 (până la începutul războiului) în România au plecat 50.000 de locuitori ai Basarabiei. În primăvara anului 1941 în România s-a efectuat înregistrarea refugiaților din Basarabia și Bucovina de Nord. Statutul de refugiat oferea anumite privilegii sociale, de aceea ca refugiați se declarau nu numai originarii din aceste provincii, emigrați în 1940 în România, dar și acei ce trăiau temporar în Basarabia – funcționari români, comercianți, militari și membri ai familiilor lor: în total 82.555 de persoane. O parte din refugiații / repatriații basarabeni au revenit în 1941, apoi iarăși s-au refugiat în România în 1944.

Un alt factor care a influențat situația demografică din regiune a fost aducerea nomenclurii de partid din Uniunea Sovietică. Cu implicarea, supravegherea și protecția instituțiilor de forță a avut loc formarea organelor de partid, a sovietelor, a comitetelor executive care urmau să consolideze regimul și să implementeze directivele centrului. Nomenclatura de partid era adusă din afara RSSM. Nomenclatura de rang republican, stabilită în capitală dirija procesul de control asupra populației, executând, deseori cu exces de zel, instrucțiunile Moscovei. Populația care venea din Rusia sau Ucraina: funcționari, militari și familiile acestora, lucrători salariați, se stabileau cu traiul la orașe, deseori ocupând locuințele celor care se refugiaseră în România.

Evacuarea etnicilor germani din Basarabia. Un alt val de mișcare a populației a avut loc în septembrie-octombrie 1940 prin repatrierea / evacuarea etnicilor germani din Basarabia – un alt gen de deportare. La 5 septembrie 1940 la Moscova a fost semnat „Acordul privind evacuarea persoanelor de origine germană din teritoriile Basarabiei și nordului Bucovinei în Reich-ul German”. În lunile octombrie-noiembrie din Basarabia și Bucovina au fost evacuate 133.138 persoane [24, p. 75]. Germanii care plecau cu trenul aveau dreptul să ia doar un bagaj de mână. Capii familiei sau celibatarii puteau lua până la 50 kg, iar fiecare membru al familiei – 25 kg. Persoanele care se evacua cu mijloace de transport cu tracțiune animală puteau lua bunuri care să nu depășească capacitatea unui atelaj de 2 cai, puteau fi scoși maximum 2 cai sau 2 boi, o vacă, un porc, 5 oi sau capre și 10 păsări domestice. Cei care se evacua cu autocamioanele puteau transporta 250 kg de produse agricole. Se interzice transportarea automobilelor, moto-

cicletelor, motoarelor, strungurilor. Prin acordul sus-menționat se interzicea repatriațiilor a lua cu sine orice formă de numerar afară de lei (până la 2000 lei de persoană); lingourile de aur, argint și platină; mai mult de un ceasornic, o verighetă din aur sau argint, un port-țigaret din argint pentru fiecare persoană matură; pietre scumpe neprelucrate; opere de artă sau obiecte de anticariat ce nu făceau parte din averea familială. Se interzicea scoaterea din Basarabia a tuturor documentelor patrimoniale (acțiuni, cambii, frahturi, testamente, polițe de asigurare etc.). Aceste valori n-au mai putut fi evaluate în 1941. Informațiile de arhivă indică asupra faptului că în 1941 au fost repatriați circa 100.000 etnici germani [7].

Deportările din 1941. O altă mișcare forțată a populației din Basarabia s-a realizat prin valul de deportare din 1941. Cei care și-au manifestat deschis dorința de a se retrage în România au fost ulterior sancționați de regim prin deportare sau închisoare. Vadim Pirogan (s-a înscris pe lista celor ce doreau să se refugieze în România) a fost arestat în 1941, condamnat la 5 ani de munci silnice cu învinuirea de „spion român” [17, p. 46]. Persoanele apreciate de regim ca fiind periculoase sau de neîncredere erau arestate sau dispăreau fără urmă. Țepordei Vasile în 1941 scria: „numărul moldovenilor dispăruți este neînchipuit de mare. Și oricâte statistici se vor face, ele nu vor putea stabili adevărul vreodată. Ceea ce nu va putea fi stabilit nici aproximativ, însă, este gradul de suferință al celor martirizați și satanica robie roșie [22, p. 33]. Moment confirmat și de alte mărturii: „Orașul era plin de dispariții... Desigur că aceasta a creat un sentiment major de îngrijorare tuturor localnicilor pentru că nu puteai fi sigur că nu te paște și pe tine vreun pericol. Dar a amplificat și ura față de ocupanții care veniseră peste noi și ne stricaseră toate rosturile” [5, p. 109].

În amintirile supraviețuitorilor și a celor arestați fără teme, și a celor deportați fără vină, se reliefează o nedumerire continuă nu atât față de fenomen ca atare, cât față de modalitatea realizării acestuia. „De ce te judecau atunci? Fiindcă ai făcut rău? Nu. Te judecau fiindcă ești om cu cap, om învățat... Ei se temeau de oameni deștepți”, afirmă Ilarion Tăutu [21, p. 30]. Operațiunea de deportare a început în noaptea de 12 spre 13 iunie 1941. Din Basarabia și Bucovina de Nord urmau să fie ridicate 32.423 persoane, inclusiv 5.033 persoane arestate și 14.542 persoane deportate din RSS Moldovenească. Numărul celor deportați se ridică la peste 22.000 de persoane [16, pp. 42-43]. Copii, femei, bărbați, având cap de acuzare colaboraționism, membrii ai partidelor politice din România etc. au fost deportați. Regimul îi pedepsea în așa mod pe cei care în perioada interbelică au avut anumite funcții administrative sau au fost profesori, sau au fost preoți, sau au fost buni gospodari. Astfel, o bună parte din intelectualitate a fost supusă surghiunului pentru ca regimul să-și impună autoritatea mai ușor.

Foametea din 1946-1947. Regimul sovietic prin acțiuni – fiscalitate excesivă – și inacțiuni – măsuri timide în vederea stopării mortalității din cauza foametei – a provocat moartea a circa 10% din populația RSS Moldovenești, procentul fiind mult mai mare cu referință la populația dintre Prut și Nistru.

Potrivit statisticii sovietice, populația republicii în 1944 era de 2.719 mii de oameni, inclusiv: populația urbană, 501 mii (18,4%) și rurală, 2218 mii de oameni [11, p. 48]. Conform componenței etnice, în RSSM locuiau: 10,34% ruși, 15,5% ruteni, ucraineni, 7,27% evrei, preponderent domiciliați în orașe [14, p. 391]. Recensământul din 1959 indică pentru RSSM 2.513483 dintre care populație urbană 479486 (19%).

Mărturiile supraviețuitorilor, precum și documentele de arhivă, indică asupra unor cauze ce favorizau condițiile de trai la oraș în comparație cu cele din sat: persoanele angajate în câmpul muncii și cele aflate la întreținere primeau cartele alimentare; persoanele angajate în câmpul muncii primeau salariu, având mici posibilități de a procura produse alimentare la piață sau în magazin. Aceste trăsături s-au păstrat pe toată perioada foametei. Totuși, fiecare localitate urbană își avea specificul său. Spre exemplu, mulți locuitori ai orașului Bălți erau și mici proprietari de pământ, fiind obligați să livreze rechiziții statului. Totuși, numărul rațiilor alimentare erau asigurate preponderent pentru populația din mediul urban, întrucât se considera că aceasta nu are alte venituri decât salariul primit de la stat. Din mărturiile lui Ion Caras despre

situația din orașul Bălți: „De multe ori la piață vedeam cum cerșeau, cum erau oameni tare săraci, cum chiar morți [erau]. Singur am văzut oameni morți, umflați, pe stradă: a căzut și a murit. În anii 1946-1947 familia noastră a avut cartele alimentare. Slava Domnului, la noi pe masă întotdeauna a fost ceva de mâncare” [18, p. 265].

Din mărturiile lui Ion Valuță despre situația din orașul Chișinău: „La Chișinău, ne-au dat cartelă, primeam 400 gr de pâine și o dată pe zi ne da mâncare, care costa vreo două ruble, pâinea costa vreo 2 ruble. Stipendia era 200 ruble. O pâine costa la piață 160 de ruble. Studenții care obțineau la toate examenele nota maximală primeau un adaos la bursă de 25%. Pentru noi era o totuși o sursă de trai. Pe urmă ne da câte 600 gr. Iată atunci puteai să vinzi o bucată la piață cu 20 de ruble, pe banii aceștia puteai să cumperi trei porții de cașă. S-au deschis magazine comerciale. În Chișinău un om a murit pe stradă, când l-au căutat el avea mulți bani în buzunar, dar a murit de foame. El a venit din sat, că în sat nu avea ce să cumpere. La Chișinău, la piața asta totuși ceva era. N-a reușit să cumpere. Despre cei care mureau nu se vorbea prea mult. Atunci miliția în principiu nu putea să fie cea care să păstreze situația în mâini, situația o țineau hoții, bandiții. Nu se considera vinovat cel care a furat, dar cel care a avut, fiindcă înseamnă că el n-a dat *postavca* [rechiziții la sta] și de aceea are. Așa lucru nu putea fi făcut fără o directivă. De ce au făcut acest lucru? Ce numai pentru a face colhozul? Posibil că ei au văzut ce rezistență au opus oamenii în Rusia” [23].

În contextul în care în județul Chișinău s-au născut 943, au decedat 1037, iar în decembrie s-au născut 704, au decedat 1900, iar în județul Bălți în luna decembrie s-au născut 1214, au decedat 1212. Total pe republică în decembrie s-au născut 5458, au decedat 9628, deci numărul celor decedați constituia 176% din numărul celor născuți, în timp ce în Chișinău acest procent pentru decembrie 1946 era de 125%, în Bălți – 124%, în Bender – 97%, iar în Tiraspol – 47,5% [11, p. 436]. În comparație cu celelalte localități și orașe, doar în orașele Bender și Tiraspol natalitatea era mai înaltă decât mortalitatea.

Pentru țărani și oamenii neangajați la serviciu situația devenea insuportabilă. În oraș nu se permitea comercializarea pâinii [1, f. 284] și persoanele care nu dispuneau de cartele sau nu erau în „listele D” (bolnavi de distrofie) erau sortite pierii. De la 1 iulie 1947 punctele alimentare au încetat să funcționeze [1, f. 284]. Având bani, oamenii nu-și puteau asigura cantitatea necesară de alimente pentru a supraviețui. Mulți oameni din oraș, dar și din satele din jur, încercau să scape de calvar deplasându-se în Ucraina unde măturau rămășițe din vagoanele în care au fost transportate cereale sau schimbau lucruri pe tescovina pregătită pentru animale. Spre exemplu, la gara de tren din Bălți zilnic se adunau câte 2-5 mii de persoane care doreau să migreze sau, cel puțin, să plece după alimente. Oamenii erau prinși, amenințați și trimiși la locul de trai [24, p. 169]. Incapacitatea organelor locale de a face față problemei alimentare este sesizată prin decizia Consiliului Executiv (iunie 1947) care permitea vinderea a numai câte 70 kg de pâine pe zi [1, f. 284] la o populație atât de numeroasă. Numărul deceselor creștea zilnic. Pentru luna februarie 1947 doar în orașul Tiraspol din cele patru orașe de subordonare republicană numărul celor născuți a depășit numărul celor decedați. Deși numărul celor decedați în februarie 1947 sporește dramatic, tendințele sunt identice – procentual la orașe mureau mai puțini oameni decât la sate: în Chișinău procentul celor decedați în coraport cu cei născuți era de 259%, iar în localitățile din județul Chișinău era de 550,7%; în or. Bălți – 151%, în localitățile din jud. Bălți – 286%; or. Tiraspol – 56,5% (unica localitate în care natalitatea era mai înaltă decât mortalitatea), media pe republică fiind 391% [11, p. 719].

Bilanțul general al mobilității naturale a populației RSSM pe anul 1947, chiar și în comparație cu nefavorabilul an 1946, atestă o reducere a numărului celor născuți cu 100% și o creștere a numărului celor decedați cu 256%. [...] Datele prezentate ne permit să remarcăm și diferența dintre mortalitatea populației rurale și a celei urbane. Foametea a răpit viața a circa 200.000 de oameni și poate fi apreciată drept crimă împotriva umanității.

Deportările din 1949. Operațiunea „Iug” („Sud”) a început în noaptea de 5 spre 6 iulie 1949. Din totalul de 12 860 de familii incluse inițial în liste, n-au fost ridicate 1 567 familii, iar acest lucru

s-a întâmplat din cauze diferite: 274 familii intraseră între timp în colhoz; 240 au prezentat, chiar în timpul operațiunii de *strămutare*, dovezi documentare care atestau că unii membri ai familiei făceau armata; 35 familii aveau ordine și medalii sovietice; 508 își schimbaseră domiciliul, iar 105 familii reușiseră să se ascundă. Conform datelor oficiale, în ziua de 6 iulie 1949, au fost deportate în Siberia 11.293 de familii din Moldova sau peste 35 mii de oameni. După alte surse, cele 11.293 de familii reprezentau 35.796 persoane, din care 9.864 bărbați, 14.033 femei și 11.889 copii [12]. 7620 de familii au fost considerate *chiaburi*, iar celelalte acuzate de *colaborare cu fasciștii*, de *apartenență la partidele burgheze românești sau la secte religioase ilegale*.

Deportările din 1951. Ultima deportare în masă a populației basarabene a avut loc în noaptea de 31 martie spre 1 aprilie 1951 și a vizat elementele religioase considerate un pericol potențial la adresa regimului comunist stalinist. În cadrul operațiunii numite „Sever” („Nord”), au fost vizați, în primul rând, membrii organizației religioase *Martorii lui Iehova*. Operațiunea a fost pusă în aplicare în baza Hotărârii Consiliului de Miniștri al URSS din 6 aprilie 1949 și Hotărârii Consiliului de Miniștri al URSS din 3 martie 1951, care prevedea *deportarea de pe teritoriul RSS Moldovenești „a membrilor sectei ilegale antisovietice a iehoviștilor și membrilor familiilor acestora”*, în total 5917 persoane. Au fost arestate și deportate în Siberia 723 de familii, respectiv, 2.617 persoane (808 bărbați, 967 femei și 842 copii), în special acuzate de apartenență la organizația *Martorii lui Iehova*.

În concluzie: sovietizarea Basarabiei a fost însoțită de importante modificări demografice și etno-confesionale. Până în 1949 RSS Moldovenească a fost lipsită de circa 450.000 persoane: ucise de foamete, deportate, evacuate, repatriate sau refugiate. Sub aspect confesional religia a fost treptat înlăturată prin impunerea ideologiei comuniste. Sub aspect etnic: numărul grupurilor etnice au fost în creștere preponderent în localitățile urbane. Ucraineni, ruși erau aduși în calitate de funcționari ai aparatului de partid și în calitate de lucrători salariați din domeniul industriei: muncitori la fabrici și uzine. Represiunile comuniste au dresat populația în spiritul obedienței, iar noile generații, educate de sistemul sovietic deveneau puternic ideologizate cu rezistență mică la manipulare.

Bibliografie:

1. Arhiva Municipală de Stat Bălți, A.M.S.B., fond, 138, dosar 13
2. *Arhivele memoriei. Recuperarea și valorificarea istorică a memoriei victimelor regimului totalitar-comunist din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească* (editor Cojocaru, L.) Chișinău: Balacron, 2016, vol. I, tom. I;
3. BANAGA, E. Visul nostru e unirea! In: *Arhivele memoriei. Recuperarea și valorificarea istorică a memoriei victimelor regimului totalitar-comunist din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească. Vol. I, tom. 1* (editor Cojocaru, L.). Chișinău: Balacron, 2016. ISBN 978-9975-128-77-3
4. BOCANCEA, Cristian. Dreptul societăților totalitare. In: *Sfera Politicii* [online] [citat 10.09.2020]. Disponibil: https://issuu.com/sferapoliticii/docs/sfera_160
5. BUDIȘTEANU, A. *Sub patru regimuri pe toate continentele*. București: Ed. Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2014. 604 p. ISBN 978-973-7861-81-8
6. CAȘU, Igor. *Recensământul sovietic din 1926: moldovenii identificați cu românii* [online] [citat 09.09.2020]. Disponibil: <https://moldova.europalibera.org/a/2251817.html>
7. CHIRTOAGĂ, Valentina. *Considerații privind repatrierea germanilor basarabeni* [online] [citat 10.09.2020]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Consideratii%20privind%20repatrierea%20germanilor%20basarabeni.pdf
8. *Dezmembrarea României. Anexarea de către URSS a Basarabiei, Nordului Bucovinei și Ținutului Herța – 1940 (Studiu și culegere de documente)* (îngrijită de Mihai Tașcă, Wolfram Niess, coord. Vasile Șoimaru). Chișinău: Ed. Serebia, 2015
9. ENCIU, N. *Tradiționalism și modernitate în Basarabia anilor 1918-1940. Populația Basarabiei interbelice. Aspecte demografice*. Chișinău: Lexon-Prim, 2013. 424 p. ISBN 978-9975-4436-6-1
10. ENCIU, N. Considerații privind particularitățile regimului totalitar comunist din Moldova sovietică. In: *Academos*. 2010, nr. 4, pp. 35-46

11. *Foametea în Moldova sovietică (1946-1947). Culegere de documente* (coord. Țăranu, A.) Chișinău: Litera, 2017
12. GRIBINCEA, M. *Basarabia în primii ani de ocupație sovietică, 1944-1950*. Cluj Napoca: Dacia, 1995. 187 p. ISBN 973-35-0483-1
13. MITREA, F. Totalitarismul ca patologie a modernității în gândirea politică a Hannei Arendt. In: *Sfera Politicii*. p. 30
14. MORARU, A. *Istoria românilor: Basarabia și Transnistria 1812-1993*. Chișinău, 1995, p.560 ISBN: 5-86892-024-4
15. PĂDUREAC, L. Refugiați și repatriați basarabeni în studiile de istorie orală. In: *Anuarul Catedrei de științe socioumane și asistență socială*. Bălți: US „Alecu Russo”, 2017. pp. 43-51. ISBN 978-9975-50-216-0
16. PETRENCU, A. *România și Basarabia în anii celui de-al doilea război mondial*. Chișinău: Epigraf, 1999. 176 p.
17. PIROGAN, Vadim. *Cu gândul la tine, Basarabia mea. Din mărturiile unui vinovat fără vină*. Chișinău: Ed. Enciclopedică „Gheorghe Asachi”, 1995
18. *Românii în Gulag. Studii, mărturii, documente*. (Editori Petrencu, A., Cojocaru, L., Pădureac, L.) Chișinău: Balacron, 2014
19. RUSU, Natalia. *Basarabia 1940*. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1991
20. ȘIȘCANU, I. *Premise false, efecte dezastruoase: Pactul Molotov-Ribbentrop și Protocolul adițional secret*. În: *Dezmembrarea României. Anexarea de către URSS a Basarabiei, Nordului Bucovinei și Ținutului Herța – 1940 (Studiu și culegere de documente)*. Chișinău: Ed. Serebia, 2015
21. ȘTEFAN, Tudor. *Răzvrățiți contra regimului*. Chișinău: Prut Internațional, 2004
22. ȚEPORDEI, Vasile. *Iubim Basarabia*. București: Ed. Eminescu, 1998. 128 p. ISBN 973-577-190-X
23. VALUȚĂ, Ion (a. n. 1930) satul Dondușeni, județul Soroca. Mărturii înregistrate: 28.07.2016. Arhiva audio, Institutul de Memorie Socială ProMemoria, Chișinău
24. ПАСАТ, В. Суровая правда истории. Депортации с территории Молдавской ССР 40-50 гг. Кишинэу: Моментул, 1998. 416 с. ISBN 9975-923-41-0